

Kadınların İşgücüne Katılımı Erkek İşsizliğine Yol Açar mı?

Sinem Gözde BEŞBALLI¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İİBF, sinemgozde@hotmail.com,
ORCID: 0000-0003-2367-7252

Öz: Bu çalışmada, Türkiye’de 2004–2024 döneminde 26 Düzey 2 bölgesine ait panel veriler kullanılarak, kadınların işgücüne katılım oranı ile erkek işsizlik oranı arasındaki nedensellik ilişkisi analiz edilmiştir. Veri seti Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK) temin edilmiş ve analizler EViews 10 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin durağanlık düzeyleri LLC, IPS, ADF-Fisher ve PP-Fisher birim kök testleriyle incelenmiş ve serilerin düzeyde durağan oldukları belirlenmiştir. Gecikme uzunluğu LR, AIC, SC ve HQ gibi bilgi kriterleriyle belirlenmiş ve çoğu kriterin önerisiyle VAR(5) modeli kurulmuştur. Nedensellik ilişkisini test etmek amacıyla Toda-Yamamoto yaklaşımı uygulanmış, elde edilen sonuçlara göre kadın işgücüne katılım oranı erkek işsizlik oranını Granger anlamında nedenlemekte; ancak tersi yönde anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu bulgu, kadınların işgücüne katılımındaki artışların erkek istihdamı üzerinde kısa vadeli baskılar yaratabileceğini gösterse de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik politikaların devam ettirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çalışmada, kadınların istihdama katılımını destekleyecek sosyal politikaların yaygınlaştırılması ve işgücü piyasasında cinsiyet temelli ayrıışmaların giderilmesine yönelik öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadınların İşgücüne Katılım Oranı, Erkek İşsizlik Oranı, Nedensellik Analizi, Panel Veri Analizi, Toda-Yamamoto Yöntemi

Jel Kodları: J01, J16, J71

Does Female Labor Force Participation Lead to Male Unemployment?

Abstract: In this study, the causality relationship between the female labor force participation rate and the male unemployment rate was analyzed using the panel data from 26 Level 2 regions in Turkey for the period 2004–2024. The data set was obtained from the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT), and the analyses were performed using the EViews 10 program. The stationarity levels of the variables were examined with the LLC, IPS, ADF-Fisher, and PP-Fisher unit root tests, and it was determined that the series were stationary at the level. The lag length was determined with information criteria such as LR, AIC, SC, and HQ, and the VAR(5) model was established with the suggestions of most criteria. The Toda-Yamamoto approach was applied to test the causality relationship, and according to the results obtained, the female labor force participation rate Granger-causes the male unemployment rate; however, there is no significant relationship in the opposite direction. Although this finding shows that increases in women's labor force participation may create short-term pressures on men's employment, it also reveals that policies aimed at reducing gender inequality should be continued. The study offers suggestions for expanding social policies that support women's participation in employment and eliminating gender-based segregation in the labor market.

Keywords: Female Labour Force Participation Rate, Male Unemployment Rate, Causality Analysis, Panel Data Analysis, Toda-Yamamoto Method

Jel Codes: J01, J16, J71

Atıf: Beşballı, S. G. (2025). Kadınların işgücüne katılımı erkek işsizliğine yol açar mı?. *Fiscaeconomia*, 9(Toplumsal Cinsiyet Özel Sayı), 140-155. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1715966>

Geliş Tarihi: 08.06.2025

Kabul Tarihi: 14.07.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Giriş

Kadınların işgücüne katılımı, yalnızca ekonomik büyümeyle ilişkili bir gösterge değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet adaletinin ve demokratikleşmenin de bir ölçütü olarak kabul edilmektedir. Bir toplumda kadınların ekonomik hayata ne ölçüde dâhil edildikleri, o toplumun kurumsal kapsayıcılığına, kadınların karar alma süreçlerindeki temsiline ve toplumsal eşitlik ilkelerine ne derece bağlı kalındığına ilişkin önemli göstergeler sunmaktadır. Bu nedenle, kadın istihdamı yalnızca bir işgücü meselesi değil; aynı zamanda sosyo-politik adaletin ve toplumsal dönüşümün bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Toplumsal cinsiyet, bireylerin sosyal rollerini şekillendiren kültürel bir yapı olmanın ötesinde, ekonomik sistemin işleyişine doğrudan müdahale eden ve piyasada yapısal eşitsizlikler üreten bir mekanizmadır. Kadınların üretken kapasitelerinin sistematik olarak göz ardı edilmesi, ekonomik kaynaklara erişimlerinin sınırlandırılması ve işgücü piyasasında karşılaştıkları ayrımcı uygulamalar, makroekonomik düzeyde verimlilik ve refah kayıplarına yol açmaktadır. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yalnızca etik değil, aynı zamanda ekonomik bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınların ekonomik yaşama katılımı; üretim, tüketim ve tasarruf dinamiklerini yeniden yapılandırmakta, sosyal dışlanmayı azaltmakta ve ekonomik büyümenin kapsamını genişletmektedir.

Kadınların işgücünden dışlanmasında temel belirleyicilerden biri, toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda kadınlara yüklenen ev içi sorumluluklardır. Kadınlar, çocuk ve yaşlı bakımı gibi karşılıksız bakım emeğinin doğal aktörleri olarak görülmekte; bu durum onların işgücü piyasasına katılımını hem zaman hem de fırsat maliyetleri açısından ciddi biçimde sınırlandırmaktadır. Ayrıca geleneksel aile yapılarının sürdürüldüğü toplumlarda, kadınların çalışma yaşamına katılımı sıklıkla ikincil bir faaliyet olarak algılanmakta ve istihdam kararları gönüllülükten ziyade zorunluluğa dayanmaktadır. Bu bağlamda, ataerkil normlar ve toplumsal beklentiler doğrultusunda kadınların istihdama katılımı sınırlandırmakta; erken yaşta evlilik, eğitimde eşitsizlik, aile içi kontrol mekanizmaları ve mesleki yönlendirme eksiklikleri gibi bireysel ve toplumsal faktörler bu yapıyı pekiştirmektedir.

İşgücü piyasasında kadınların maruz kaldığı eşitsizlikler yalnızca talep yönlü değildir. İşveren tutumlarından sektörel cinsiyetleşmeye, kayıt dışı istihdamdan ücret eşitsizliklerine kadar pek çok unsur, kadın emeğinin değersizleştirilmesine ve görünmez kılınmasına neden olmaktadır. Işık (2022), emek piyasasındaki cinsiyet temelli ayrımcılık kuramlarına dayanarak cinsel taciz olgusunu analiz etmekte; özellikle işgücü piyasasında kadınların karşılaştığı güç eşitsizliklerinin ve yapısal ayrımcılığın tacize zemin hazırladığını vurgulamaktadır. Kadınların çalışma hayatında daha esnek, düşük ücretli ve güvencesiz işlere yönelmek zorunda kalmaları, toplumsal cinsiyet temelli emek piyasası segmentasyonunun sürekliliğini sağlamaktadır. Bu adaletsiz durum yalnızca kadınların değil, tüm toplumun üretken potansiyelini sınırlamakta ve kalkınma hedeflerine erişimi zorlaştırmaktadır.

Kadınların işgücüne katılımı, çağdaş ekonomilerin sürdürülebilir büyüme, sosyal adalet ve kapsayıcı kalkınma hedefleri açısından kritik bir değişken olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası düzeyde yapılan araştırmalar, kadın istihdamındaki artışın yalnızca bireysel refahı artırmakla kalmadığını, aynı zamanda toplam üretkenliği ve hane gelirini artırarak ekonomik büyümeyi desteklediğini ortaya koymaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise kadınların işgücü piyasasına daha yoğun biçimde dâhil edilmesi, mevcut kalkınma potansiyelinin etkin kullanımı açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Kadın emeği, yalnızca ücretli çalışma biçimleriyle sınırlı kalmamakta; ev içi bakım emeği, duygusal emek ve yeniden üretim süreçlerinde de yoğun biçimde görülmektedir. Işık (2021), kadınların bu görülmeyen emeğinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden ürettiğini ve erkek emeğinin sürekliliği açısından işlevsel kıldığını vurgulamaktadır. Ücretsiz ev içi emeğin kurumsal sistemlerce dışsallaştırılması, kadınların işgücü

piyasasına katılımını sınırlamakta ve istihdamda cinsiyete dayalı ayrışmaları derinleştirmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada, kadınların istihdama katılım biçimlerinin ardındaki görünmeyen emek yükleri de dikkate alınarak, kadın istihdamı ile erkek işsizlik oranı arasındaki yapısal ilişki analiz edilmektedir.

Kadınların işgücüne katılım oranlarındaki artış, bazı çevrelerce erkek işsizliğini artırabileceği endişesiyle ele alınmaktadır. Ancak bu yaklaşım, iktisadi gerçekliklerle çelişmektedir. İşgücü piyasaları sıfır toplam yapılar değildir; kadınların ekonomik yaşama katılımı toplam üretimi, tüketimi ve verimliliği artırarak yeni istihdam alanları yaratmakta; dolayısıyla erkek istihdamını tehdit eden değil, tamamlayıcı bir unsur olarak işlev görmektedir. Kadın ve erkek istihdamı çoğu zaman farklı sektörlerde yoğunlaşmakta ve işlevsel tamamlayıcılık göstermektedir. Kadınlar hizmet sektörü, eğitim, sağlık ve esnek çalışma gerektiren alanlarda istihdam edilirken; erkekler daha çok ağır sanayi, inşaat ve ulaşım gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu durum, kadın istihdamının erkek işsizliğiyle doğrudan bağlantılı olmadığına işaret etmektedir.

Nitekim literatürde de bu yönde bulgular yer almaktadır. Winkler (2022), kadınların işgücüne katılımının yalnızca hanehalkı refahını artırmakla kalmadığını, aynı zamanda işgücü piyasasında çeşitliliği ve yenilikçiliği desteklediğini belirtmektedir. Choudhry & Elhorst (2018) ise kadın işgücü artışının ekonomik büyümeyi desteklediğini ve işsizlik oranları üzerinde azaltıcı etkiler doğurabileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda kadınların istihdama artan katılımı, erkek işsizliği ile çelişen bir süreç olmaktan ziyade, bütüncül ekonomik yapının güçlenmesini destekleyen bir eğilim olarak ele alınmaktadır. Bu çalışma, kadınların işgücüne katılım oranlarındaki artışın erkek işsizlik oranları üzerindeki etkisini Türkiye örneği üzerinden ampirik olarak incelemeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda, toplumsal önyargılarla şekillenen ekonomik varsayımların bilimsel verilerle ne ölçüde örtüştüğü sorgulanmakta ve mevcut literatürdeki boşluk doldurulmaya çalışılmaktadır.

2. Literatür Taraması

Kadınların işgücüne katılımı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılmak, toplumsal eşitliği sağlamak ve işgücü piyasalarındaki yapısal sorunları gidermek için kritik bir faktör olarak ele alınmaktadır. Türkiye özelinde yapılan çalışmalar, bu katılımın belirleyicileri ve makroekonomik etkilerine odaklanmıştır. Ancak kadınların işgücüne katılımının erkek işsizliği üzerindeki etkisini analiz eden çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu durum, kadın işgücündeki artışın erkek istihdamı ya da erkek işsizliği üzerindeki etkisine dair literatürde önemli bir boşluk olduğuna işaret etmektedir.

Sertçelik (2021), 1994-2019 dönemine ait Türkiye verileriyle gerçekleştirdiği yapısal kırılmalı zaman serisi analizinde, kadın işgücüne katılım oranı ile enflasyon, kadın nüfusu, ekonomik büyüme ve reel efektif döviz kuru arasında uzun dönemli ilişkiler saptamıştır. FMOLS yöntemiyle elde edilen sonuçlara göre, enflasyonda %1'lik artış kadın işgücüne katılımı %0,06; kadın nüfus oranındaki %1'lik artış %40,18; büyüme oranındaki %1'lik artış ise %0,23 oranında artırmaktadır. Buna karşılık, reel efektif döviz kurundaki %1'lik artış kadın işgücüne katılım oranını %0,30 oranında azaltmaktadır.

Çiğdem vd. (2023), Türkiye'de 1990-2021 dönemine ait panel veri analizi sonucunda, kadın işgücüne katılım oranındaki her %1'lik artışın, ekonomik büyümeyi yaklaşık olarak %0,12 artırdığı ve GSYH'den kadın istihdamına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akdemir vd. (2019), ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinde kadın işgücüne katılımının önemi üzerinde durmakta; 2015 ILO verilerine göre dünya genelinde erkek istihdam oranı %72 iken kadınlarda yalnızca %46 seviyesinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çatalbaş (2015), Türkiye'de kadınların işgücüne katılımını 2008-2013 dönemi için panel veri yöntemi ile analiz ettiği çalışmada, doğurganlık hızının katılımı anlamlı şekilde düşürdüğünü, boşanma oranı ile kayıt dışı istihdamın pozitif etki yarattığını, ekonomik

krizlerin ise katılımı azaltıcı rol oynadığını; buna karşılık eğitim düzeyinin katılımı artırdığını tespit etmiştir.

Dücan & Polat (2017), OECD ülkelerinde, kadın ve erkek işgücüne katılım oranındaki artışın GSYH artışı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiş ve bu negatif etkinin G7 ülkelerinde, diğer OECD ülkelerine kıyasla daha belirgin olduğunu saptamıştır.

Kasa & Alptekin (2015), Türkiye için VAR modeli kullandıkları çalışmada, kadınların eğitimi arttıkça işgücüne katılım oranlarının da arttığını, bu artışın dolaylı olarak büyümeyi tetiklediğini vurgulamışlardır.

Karlılar & Kırıl (2019), panel veri analizinde kadın istihdamı ile kalkınma düzeyi arasında U-şeklinde bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Kadın istihdamının belirli bir seviyeye kadar azaldığı, ardından yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Halaçlı & Karaalp-Orhan (2022), 2018 yılına ait İŞKUR açık iş ilanları verisiyle yaptıkları analizde, Türkiye’de cinsiyete dayalı ücret eşitsizliğinin işveren talebi düzeyinde belirgin olduğunu göstermiştir. Bulgulara göre, kadınlar tüm eğitim düzeylerinde erkeklere kıyasla daha düşük ücret almakta, bu eşitsizlik özellikle tarım ve hizmetler sektöründe daha çarpıcı biçimde gözlemlenmektedir. Kadınlar en yüksek ücretleri teknik mesleklerde ve genç yaşta alırken, erkeklerin ücret seviyesi daha çok uzmanlık pozisyonlarında ve yaş ilerledikçe artmaktadır.

Sancar & Atay Polat (2021), Türkiye’nin 26 Düzey 2 bölgesini kapsayan 2007-2018 dönemi panel verisi ile gerçekleştirdikleri çalışmada, kentleşme, işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkilerini analiz etmiş; panel nedensellik testi sonuçlarına göre, bazı bölgelerde ekonomik büyümeden işsizliğe, bazılarında ise işsizlikten büyümeye doğru tek yönlü nedensellik tespit etmişlerdir. Genel olarak, kentleşme ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir etkileşim olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zeren & Savrul (2018), çalışmaları Türkiye için 1991-2014 yıllarını kapsayan saklı koentegrasyon analizi ile test edilmiş ve kadın işgücüne katılım oranının ekonomik büyüme, işsizlik ve kentleşme ile uzun dönemli ve asimetrik ilişkiler sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Er (2013), Türkiye’nin İBBS-2 düzeyindeki 26 bölgesi için yaptığı analizde, kadınların işgücüne katılım oranının; eğitim seviyesi, erkeklerin işgücüne katılımı ve tarım istihdamı ile pozitif; doğurganlık oranıyla ise negatif etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özer & Biçerli, (2003), Türkiye’de 1988-2001 dönemi panel veri analizi ile kadın işgücüne katılımını makroekonomik göstergelerden çok, ev kadınları oranı, ücretsiz aile işçiliği ve emeklilerin oranı gibi mikro düzey faktörlerden belirgin şekilde etkilediğini göstermişlerdir.

Bozkaya (2014), Türkiye’de 1988-2012 dönemi için yaptığı VAR analizinde, yerleşim yeri, eğitim, medeni durum ve çocuk sayısı gibi faktörlerin kadın işgücüne katılımı üzerinde güçlü etkileri olduğunu göstermiştir. Özellikle kentte yaşayan, yüksek eğitilmiş ve evli olmayan kadınların işgücüne katılma olasılığı diğer gruplara göre %10-27 puan daha yüksek bulunmuştur.

Aksoy vd. (2019), Türkiye’de kadın istihdamının, uzun dönemde evli kadın sayısı ve işsizlik oranı gibi makroekonomik göstergelerle yakından ilişkili olduğu ve asgari ücret düzeyinin ise anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmışlardır.

Aldan & Öztürk (2020), kadın işgücüne katılım oranlarındaki değişimleri analiz etmek amacıyla kuşak etkisini diğer demografik ve ekonomik faktörlerden ayırtıran bir yaklaşımla, kadınların işgücüne katılımındaki artışın özellikle genç kuşaklar arasında belirginleştiği sonucuna ulaşılmışlardır.

Talaş & Çakmak (2014), yaş ve kohort etkilerinin kadın istihdamında belirleyici olduğunu, ayrıca erkek işsizliğinin (makroekonomik göstergenin) kadınların işgücüne katılımı üzerinde etkili olduğunu hesaplamışlardır.

Kızılgöl (2012), 2002-2008 dönemine ait Hanehalkı Bütçe Anketi verileriyle yaptığı logit analizinde, kadınların işgücüne katılım kararlarını en çok etkileyen faktörlerin

eğitim düzeyi, hanehalkı geliri, bağımlılık oranı, konut mülkiyeti ve yaş olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca çocuk sayısının etkisi mekânsal olarak farklılaşmakta; kentsel alanlarda katılımı azaltırken kırsal alanlarda artırmaktadır.

Çakmak (2021), 2008 ve 2014 Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması verilerine dayanarak gerçekleştirdiği analizde, üniversite ve üzeri eğitim düzeyinin kadınların işgücüne katılımını artırdığını, ataerkil normlara yönelik olumlu tutumların ve dini evlilik biçimlerinin ise katılımı azalttığını göstermektedir. Ayrıca erkek çocuk sahibi olmanın kadınların işgücüne katılımını kız çocuğuna kıyasla daha fazla azalttığı da tespit etmiştir.

Yılmaz & Zogal (2015), AB-Türkiye karşılaştırmalı analizlerinde, kurumsal destek mekanizmalarının (kreş, doğum izni, esnek çalışma) kadın istihdamını artırıcı rolünü ön plana çıkarmışlardır.

Karaca & Taşseven (2022), kadın istihdamının ve işgücüne katılımının düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Doğan & Kaya (2014), Türkiye’de kadın işgücüne katılım oranının 1990’da yaklaşık %34 iken, 2005’e gelindiğinde %23 seviyesine düştüğü sonucuna ulaşmışlardır.

Sar (2021), Türkiye’deki mevcut istihdama ilişkin TÜİK verilerini temel alan çalışmada, kadınların çalışma hayatına katılımının toplumsal refah ve kalkınma düzeyini yükselttiğini; ancak toplumsal yapı ve mevcut ekonomik politikalar nedeniyle bu katılımın yeterli seviyede gerçekleşmediğini vurgulamıştır.

Berber & Eser (2008), çalışmasının temel sonucu, Türkiye’de kadın istihdamının sektörel ve bölgesel düzeyde yoğun biçimde tarım sektöründe toplandığı, ancak hizmetler sektöründeki kadın istihdamının artış eğiliminde olduğu yönündedir.

Akça & Ela (2012), Türkiye’de kadın işgücüne katılımını etkileyen faktörleri analiz ettikleri çalışmada, eğitim düzeyinin ve medeni durumun kadınların işgücüne katılımı üzerinde belirleyici etkiler yarattığını bulgulamışlardır. Özellikle yükseköğrenim görmüş ve bekâr kadınların işgücüne katılım oranı daha yüksek bulunmuştur.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalarda, istihdam üzerindeki demografik baskılar ve yapısal dönüşümler arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir. Örneğin, Eren (2021), göçmenlerin işgücü piyasasına katılımının hem kadın hem erkek istihdamı üzerinde dönüştürücü etkiler yaratabileceğini, bu etkinin ise yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal sürdürülebilirlik bağlamında da değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Altuzarra vd. (2021), gelişmekte olan 105 ülkede 1990-2017 arası panel veriye dayalı dinamik regresyonlar sonucunda, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin kişi başına gelir büyümesini %0,06 ile %0,08 oranında istatistiksel olarak anlamlı şekilde artırdığını belirlemiştir. Kadınların parlamentolardaki temsili de pozitif ilişkilendirilirken, işgücüne katılım oranının gelişme sürecine anlamlı bir katkı sunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Winkler (2022), kadınların işgücüne katılımının artırılmasının sadece birey düzeyinde değil, toplumsal ve ekonomik düzeyde olumlu etkiler yarattığını vurgulamıştır. Aile dostu politikalar (örneğin, kreş desteği ve ebeveyn izni), kadınların işgücüne katılımını olumlu etkileyebilmektedir.

Akhtar vd. (2020), Malezya örneğinde kadınların işgücüne katılımının, eğitim düzeyi, aile yapısı ve gelir durumu gibi sosyoekonomik faktörlerden anlamlı şekilde etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Klasen vd. (2020), sekiz gelişmekte olan ülkede yaptıkları mikro düzeyde karşılaştırmalı analizde, kadın işgücüne katılımının eğitim düzeyi ve doğurganlık oranlarıyla pozitif ilişkili olduğunu; fakat ülkeler arası farklılıkların büyük ölçüde kültürel normlar ve kurumsal yapıdan kaynaklandığını bulmuştur.

Deshpande & Singh (2021), Hindistan bağlamında, pandemi sonrası işgücü piyasasında kadınların erkeklerden daha fazla dışlandığını ve bu dışlanmanın özellikle düşük gelirli kadınları etkilediğini ortaya koymuştur.

Abraham vd. (2017), kadınların işgücüne katılımının yalnızca bireysel tercihlere değil, aynı zamanda yapısal faktörlere de bağlı olduğunu iddia etmektedir.

Tchamyou vd. (2023), Afrika'daki 1995-2019 dönemini kapsayan panel veri analizine göre, finansal gelişme intra-Afrika ticaretin kadın işgücüne katılımı üzerindeki başlangıçtaki olumsuz etkisini tam olarak dengeleyerek net olarak olumlu bir sonuç doğurmakta; özellikle finansal derinlik (GSYH'ye oranla sıvı yükümlülükler) %15,47 eşik değerine ulaştığında, bu olumsuz etkinin tamamen ortadan kalktığı tespit edilmiştir.

Choudhry & Elhorst (2018), uluslararası panel verileri kullanarak, kadınların işgücüne katılımının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu, ancak bu ilişkinin coğrafi ve kültürel bağlama bağlı olarak farklılaştığını göstermiştir.

Belloc (1950), kadınların işgücüne katılım oranlarını belirleyen en önemli faktörlerden birinin, kadınlara uygun istihdam olanaklarının mevcudiyeti olmasından hareket etmektedir. Özellikle tekstil, giyim, tütün ve elektrikli makine sektörlerinin yoğun olduğu bölgelerde kadınların işgücüne katılımı yüksekken; demir-çelik, otomotiv ve ağır sanayi gibi sektörlerin baskın olduğu bölgelerde bu oranın düşüklüğünü belirterek literatürde kadın istihdamı konusundaki öncül çalışmalardan biri olmuştur.

Kabeer (2021), toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin piyasa mekanizmaları aracılığıyla yeniden üretildiğini ve bu durumun kadınların kapsayıcı ekonomik büyümeye katkısını sınırlandırdığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, kadınların ücretli işe erişiminde karşılaştıkları yapısal engellerin sadece bireysel değil, aynı zamanda hane içi ve toplumsal düzeyde kökleşmiş olduğunu vurgulamaktadır.

Schultz (1990), kadınların işgücüne katılımını yalnızca bireysel tercihler değil, aynı zamanda beşerî sermaye yatırımları ve piyasa fırsatları çerçevesinde değerlendirmektedir. Kadın istihdamının artmasının erkek işsizliğiyle doğrudan rekabet ilişkisi doğurduğuna dair açık bir yargıya varmamakla birlikte, kadınların ekonomik kalkınmadaki rolünü güçlendirmenin toplumsal refah artışıyla yakından ilişkili olduğunu ileri sürmektedir.

Bradshaw vd. (2017), kadınların ekonomik kalkınmadaki rolünü vurgulayarak, gelir getirici faaliyetlere katılımlarını sınırlayan yapısal engelleri tartışmaktadır. Çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak müdahale alanlarının belirlenmesinin, yalnızca kadınların değil aynı zamanda ekonomik büyümenin de önünü açacağını savunmaktadır.

Ngoa & Song (2021) çalışmasının temel bulgusu, kıyı balıkçılığına dayalı topluluklarda kadınların işgücüne katılımının, sadece ekonomik baskılarla değil, aynı zamanda toplumsal normlar, cinsiyete dayalı beklentiler ve yerel kurumların işleyiş biçimleriyle şekillendiğini ortaya koymaktır. Yazarlar, kadınların balıkçılıkla bağlantılı değer zincirlerinde yer almasına rağmen, bu katkıların sıklıkla görünmez kıldığını vurgulamaktadır. Ayrıca kadınların üretken emeklerinin tanınmaması, kurumsal destek eksikliği ve ev içi sorumlulukların yoğunluğu nedeniyle formel istihdamdan dışlandığı gösterilmiştir.

Mammen & Paxson (2000), kadınların ücretli işe katılımının ekonomik kalkınmanın yalnızca bir sonucu değil, aynı zamanda itici bir güç olduğunu savunmakta; bu sürecin yalnızca gelir düzeyindeki artışla değil, eğitim, doğurganlık oranı ve toplumsal normlardaki değişimle birlikte gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu vurgu, kadın istihdamındaki artışın ekonomik yapıyı dönüştürme potansiyelini ortaya koyarken, aynı zamanda yapısal eşitsizliklerin bu süreci sınırlayabileceğine de dikkat çekmektedir.

Gámez & Angeles (2021), toplumsal cinsiyete dayalı mesleki ayrışmanın kadınların işgücü piyasasına eşit koşullarda katılımını engellediğini ve bu durumun yapısal eşitsizlikleri pekiştirdiğini vurgulamaktadır. Kadınların işgücüne katılımı ile erkek işsizliği arasında doğrudan bir ikame ilişkisi kurmak yerine, bu iki grubun farklı sektör ve pozisyonlarda konumlandığına dikkat çekilmiştir.

Mevcut literatür, kadın işgücüne katılımının belirleyicilerini ve ekonomik etkilerini kapsamlı olarak ele alırken, kadınların işgücü piyasasına katılımının erkek işsizlik oranlarını nasıl etkilediğine dair sistematik bir analiz sunmamaktadır. Kadın istihdamındaki artış, erkek işgücü talebini ikame etmekte midir, yoksa tamamlayıcı bir etki mi yaratmaktadır? Bu sorular ampirik olarak yanıtlanmamıştır. Çalışma, bu boşluğu doldurmayı hedefleyerek özgün bir katkı sunmaktadır.

3. Veri ve Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı ile erkek işsizlik oranı arasındaki ilişki, 2004–2024 dönemi için 26 alt bölge (Düzyey 2-NUTS 2) düzeyinde panel veri yapısı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın temel amacı, kadın işgücüne katılımının erkek istihdamı üzerindeki potansiyel etkilerini bölgesel heterojenlikleri dikkate alarak değerlendirmektir.

Bölgesel düzeydeki uzun dönemli gözlemler içeren bu çalışmada hem zaman hem de kesit boyutunu dikkate alabilen panel veri analizi tercih edilmiştir. Panel veri yapısı, değişkenler arasındaki ilişkiyi hem zaman içinde (durağanlık, nedensellik vb. gibi) hem de bölgeler arası farklılıkları göz önünde bulundurarak test etme imkânı sunmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada sırasıyla aşağıdaki analiz adımları izlenmiştir.

Değişkenlerin durağanlık düzeyleri Levin, Lin & Chu (2002) (LLC), Im, Pesaran & Shin (2003) (IPS) panel birim kök testleri ile incelenmiştir. Zira panel veri analizlerinde serilerin durağan olması, sahte regresyon riskini ortadan kaldırmak açısından önemlidir. Değişkenlerin düzeyde ya da farkta durağan olup olmadıkları belirlenmiş, gerekli durumlarda fark alma işlemi uygulanmıştır.

Kadınların işgücüne katılım oranı (%) (FLFPR): 15 yaş ve üzeri kadın nüfus içinde işgücünde yer alan kadınların oranı.

Erkek işsizlik oranı (%) (MUR): 15 yaş ve üzeri erkek nüfus içinde işsiz olanların oranı.

Bu çalışmada, Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı (FLFPR) ile erkek işsizlik oranı (MUR) arasındaki nedensellik ilişkisi 2004-2024 dönemi için 26 Düzey 2 bölgeyi kapsayan dengeli panel veri seti kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK) temin edilmiş ve analizler EViews 10 paket programı ile gerçekleştirilmiştir.

Ekonometrik analizlerde sahte regresyon sorunundan kaçınmak ve serilerin durağanlık düzeylerini belirlemek amacıyla panel birim kök testleri uygulanmıştır. Serilerin durağanlık özellikleri hem ortak kök hem de bireysel kök varsayımlarını test eden yöntemlerle incelenmiştir. Bu doğrultuda LLC t-istatistiği ve IPS W-istatistiği öncelikli olarak uygulanmıştır. Ayrıca, ADF-Fisher ve PP-Fisher panel birim kök testleri ile sonuçlar desteklenmiştir.

LLC ve IPS testlerinin öncelikli tercih edilmesinin temel nedeni, bu testlerin panel veri setinin yapısına uygun olarak hem yatay kesit bağımlılığını sınırlı şekilde dikkate almaları hem de farklı durağanlık varsayımlarına olanak tanımlarındır. LLC testi, tüm panel birimleri için ortak bir otoregresif katsayı (ρ) varsaymakta; bu da homojenlik varsayımı altında test gücünü artırmaktadır. Buna karşılık, IPS testi, her bir panel birimi için ayrı ayrı otoregresif süreçlere izin vermekte, yani bireysel düzeyde heterojenliği dikkate almaktadır. Bu iki testin birlikte kullanımı, panel veri setinde hem genel eğilimi hem de bireysel farklılıkları gözlemleme imkânı sağlamaktadır.

ADF-Fisher ve PP-Fisher testleri daha esnek yapıda olmalarına rağmen, örneklem büyüklüğü küçük olduğunda test gücü düşebilmektedir. Ayrıca, bu testler yatay kesit bağımlılığını dikkate almamakta ve istatistiksel dağılımları asimptotik özelliklere dayandığı için özellikle kısa zaman boyutlarında yanıltıcı sonuçlar üretebilmektedir. LLC ve IPS testleri ise hem uygulamada yaygın kabul görmeleri hem de panel veri setinin 26 bölge ve 21 yıla yayılan dengeli yapısıyla daha tutarlı sonuçlar üretmeleri nedeniyle öncelikli olarak tercih edilmiştir.

$$\Delta Y_{it} = \alpha + \beta + \delta Y_{it-1} + \sum_{i=1}^p \phi_i \Delta Y_{it} - i + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Değişkenler arasında nedensellik ilişkisini belirlemek amacıyla çok değişkenli zaman serisi analizlerinde yaygın olarak kullanılan Vektör Otoregresif (VAR) model tercih edilmiştir. VAR modeli, her bir değişkenin kendi gecikmeli değerleri ile diğer

değişkenlerin gecikmeli değerlerine bağlı olarak açıklandığı çok denklemlili bir yapı sunmaktadır. Bu esneklik, değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri simetrik ve eşanlı olarak analiz etmeye olanak tanımaktadır.

Bu modelin tercih edilmesinin temel nedeni hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerin nedensel ilişkisinin yönünü ve gücünü test edebilecek yapıda olmasıdır. VAR modeli, yapısal kısıtlamalara ihtiyaç duymadan tahmin yapılmasına imkân tanıdığı için özellikle nedensellik analizlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, modelin simetrik yapısı sayesinde değişkenler arasında ters yönlü ilişkiler de test edilebilmektedir.

VAR modelinin tahmininde gecikme uzunluğu kritik bir rol oynamaktadır. Uygun gecikme sayısının belirlenmesi, modelin öngörü gücünü ve güvenilirliğini doğrudan etkilemektedir. Yetersiz gecikme, modelde otokorelasyona neden olurken; aşırı gecikme, serbestlik derecesini azaltarak tahmin gücünü zayıflatabilmektedir. Bu nedenle, gecikme uzunluğu belirlenirken Sequential Likelihood Ratio (LR), Final Prediction Error (FPE), Akaike Information Criterion (AIC), Schwarz Criterion (SC) ve Hannan-Quinn Criterion (HQ) bilgi kriterleri dikkate alınmıştır.

$$MUR_{it} = \alpha_0 + \sum_{k=1}^5 \beta_k MUR_{it-k} + \sum_{k=1}^5 \gamma_k FLFPR_{it-k} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

VAR sistemindeki değişkenlerin entegre dereceleri dikkate alınarak Toda-Yamamoto (1995) yaklaşımı ile nedensellik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemde VAR modeline serilerin maksimum bütünleşme derecesi kadar ekstra gecikme eklenmekte, ancak yalnızca orijinal gecikmeler (lag=5) üzerinden Wald testi uygulanmaktadır. Bu analizde maksimum entegre derecesi I(1) olduğundan VAR(6) tahmin edilerek Wald testi VAR(5) için uygulanmıştır.

Toda-Yamamoto yaklaşımı, geleneksel Granger nedensellik testlerine kıyasla birtakım üstünlükler sunmaktadır. Granger testinde analiz öncesi serilerin durağanlaştırılması gerekmektedir; ancak bu süreçte yapılan ön test hataları, sonuçların güvenilirliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Toda-Yamamoto yöntemi ise serilerin düzey değerlerini kullanarak bu tür ön test yanlışlıklarını ortadan kaldırmaktadır. Böylece durağanlık koşulunun sıkı biçimde sağlanmasına gerek kalmaksızın nedensellik testleri yürütülebilmektedir. Ayrıca Toda-Yamamoto yöntemi, serilerin entegrasyon derecelerinin farklı olması durumunda da uygulanabilirlik sağlamakta ve tüm sistemde denklemlerin aynı yapıda olmasını zorunlu kılmamaktadır. Bu özellikleri nedeniyle, özellikle karmaşık panel yapılarında ve uzun dönemli ilişkilerin analizinde daha güvenilir ve tutarlı sonuçlar üretme potansiyeline sahiptir.

Bu çalışmada, kadın işgücüne katılım oranının erkek işsizliği üzerindeki nedensel etkisini sınamak amacıyla Toda-Yamamoto yaklaşımı tercih edilmiş; bu yöntem sayesinde hem nedenselliğin yönü hem de gücü sağlam bir temele oturtulmuştur.

$$MUR_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_i MUR_{t-i} + \sum_{j=1}^k \beta_j FLFPR_{t-j} + u_t \quad (3)$$

$$FLFPR_t = \gamma_0 + \sum_{i=1}^k \gamma_i FLFPR_{t-i} + \sum_{j=1}^k \delta_j MUR_{t-j} + v_t \quad (4)$$

LLC ve IPS birim kök testleri, panel yapının heterojenliğini dikkate alan sağlam testlerdir ve durağanlık analizlerinde güvenilirlik sağlamaktadır. Toda-Yamamoto yaklaşımı ise serilerin düzey değerleriyle çalışarak ön test yanlışlıklarını azaltmakta ve nedensellik analizinde daha esnek bir çerçeve sunmaktadır. Bu nedenlerle, çalışmada VAR temelli bu iki yöntem tercih edilmiştir. Panel yapının sunduğu örneklem büyüklüğü sayesinde bulgular daha güvenilir hale getirilmiştir.

4. Bulgular

Bu bölümde, panel veri seti kullanılarak yürütülen ekonometrik analizlerin bulguları sistematik bir biçimde sunulmaktadır. İlk olarak, serilerin durağanlık düzeylerini test etmek amacıyla uygulanan panel birim kök testleri (LLC, IPS, ADF-Fisher, PP-Fisher) sonuçlarına yer verilmiştir. Ardından, gecikme uzunluğu belirlenen VAR modeli tahmin edilmiş ve son aşamada Toda-Yamamoto (1995) yaklaşımı ile nedensellik testi gerçekleştirilmiştir. Nedensellik analizlerinde Wald testi kullanılarak değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve istatistiksel anlamlılığı değerlendirilmiştir. Bulgular, analiz sırasına uygun olarak alt başlıklar altında sunulmuştur.

4.1. Birim Kök Testleri

Panel veri setinde yer alan serilerin durağanlık özelliklerini analiz etmek amacıyla LLC, IPS, ADF-Fisher ve PP-Fisher birim kök testleri uygulanmıştır. Bu testler yardımıyla hem ortak hem de bireysel birim kök süreçlerinin varlığı sınanmıştır.

Bu testlerde kullanılan hipotezler şu şekildedir:

H_0 : Seriler birim kök içermektedir (durağan değildir).

H_1 : Seriler birim kök içermemektedir (durağandır).

FLFPR (kadınların işgücüne katılım oranı) değişkeni için elde edilen LLC istatistiği -3,384 olup, %1 anlamlılık düzeyinde H_0 hipotezi reddedilmiştir. IPS testinde istatistik -1,909 olup %5 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. ADF-Fisher (87,41; $p=0,0015$) ve PP-Fisher (75,20; $p=0,0193$) testleri de serinin durağan olduğunu desteklemektedir.

MUR (erkek işsizlik oranı) değişkeni için LLC istatistiği -4,714 ve IPS istatistiği -5,757 olup, her iki testte de %1 anlamlılık düzeyinde birim kök hipotezi reddedilmiştir. ADF-Fisher (119,27; $p=0,0000$) ve PP-Fisher (87,41; $p=0,0015$) testleri de bu sonucu doğrulamaktadır.

Sonuç olarak, her iki değişkenin de düzeyde durağan oldukları görülmüş ve tüm analizler bu doğrultuda düzey değerler üzerinden yürütülmüştür. Aşağıdaki tabloda test sonuçları özetlenmiştir.

Tablo 1. Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Düzey Değerler)

Değişken	Test Yöntemi	Test İstatistiği	p-değeri	%1 Kritik Değer	%5 Kritik Değer	Anlamlılık
FLFPR	LLC	-3,384	0,0004	-2,57	-1,94	%1 düzeyi
	IPS	-1,910	0,0281	-2,57	-1,94	%5 düzeyi
	ADF-Fisher Chi-square	87,41	0,0015	—	—	%1 düzeyi
	PP-Fisher Chi-square	75,21	0,0193	—	—	%5 düzeyi
MUR	LLC	-4,714	0,0000	-2,57	-1,94	%1 düzeyi
	IPS	-5,758	0,0000	-2,57	-1,94	%1 düzeyi
	ADF-Fisher Chi-square	119,27	0,0000	—	—	%1 düzeyi
	PP-Fisher Chi-square	87,41	0,0015	—	—	%1 düzeyi

Panel veri setinde yer alan serilerin durağan olduğunun belirlenmesiyle birlikte, değişkenler arasındaki dinamik ilişkilerin analizine geçilmiştir. Bu kapsamda, öncelikle VAR modeli tahmin edilmeden önce gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Uygun gecikme sayısı hem modelin öngörü gücü hem de tahmin doğruluğu açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, bir sonraki aşamada optimum gecikme uzunluğu bilgi kriterleri yardımıyla belirlenmiştir.

4.2. VAR Modeli ve Gecikme Uzunluğu Seçimi

Değişkenler arasında nedensellik ilişkisini belirlemek amacıyla çok değişkenli zaman serisi analizlerinde yaygın olarak kullanılan VAR modeli tercih edilmiştir. VAR modeli, her bir değişkenin kendi gecikmeli değerleri ile diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerine bağlı olarak açıklandığı çok denklemlili bir yapı sunmaktadır. Bu esneklik, değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri simetrik ve eşanlı olarak analiz etmeye olanak tanımaktadır.

Bu modelin tercih edilmesinin temel nedeni hem bağımlı hem de bağımsız değişkenin nedensel ilişkisinin yönünü ve gücünü test edebilecek yapıda olmasıdır. VAR modeli, yapısal kısıtlamalara ihtiyaç duymadan tahmin yapılmasına imkân tanıdığı için özellikle nedensellik analizlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, modelin simetrik yapısı sayesinde değişkenler arasında ters yönlü ilişkiler de test edilebilmektedir. VAR modelinin tahmininde gecikme uzunluğu kritik bir rol oynamaktadır. Uygun gecikme sayısının belirlenmesi, modelin öngörü gücünü ve güvenilirliğini doğrudan etkilemektedir. Yetersiz gecikme, modelde otokorelasyona neden olurken; aşırı gecikme, serbestlik derecesini azaltarak tahmin gücünü zayıflatılabilmektedir. Bu nedenle, gecikme uzunluğu belirlenirken LR, FPE, AIC, SC ve HQ bilgi kriterleri dikkate alınmıştır.

Çoğu kriter tarafından önerilen 5 gecikme düzeyi (lag=5), genişletilmiş VAR yapısı için uygun görülmüştür. Bu çerçevede kurulan VAR(5) modeli aşağıdaki biçimdedir:

$$MUR_{it} = \alpha_0 + \sum_{k=1}^5 \beta_k MUR_{it-k} + \sum_{k=1}^5 \gamma_k FLFPR_{it-k} + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

Tablo 2. Gecikme Uzunluğu Seçimi Bilgi Kriterleri

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-2048,867	NA	638,7769	12,13531	12,15793	12,14433
1	-1468,686	1150,064	21,11954	8,725952	8,793817	8,752999
2	-1449,090	38,61215	19,25784	8,633668	8,746776*	8,678747
3	-1439,982	17,83881	18,68462	8,603443	8,761794	8,666553*
4	-1435,985	7,780829	18,68522	8,603462	8,807056	8,684603
5	-1428,862	13,78211	18,34350*	8,584983*	8,833821	8,684156
6	-1426,119	5,275035	18,48100	8,592421	8,886502	8,709625
7	-1424,478	3,136201	18,74154	8,606380	8,945704	8,741615
8	-1418,845	10,70017*	18,56226	8,596715	8,981282	8,749981

Not: Yıldız işareti (*), ilgili kriter tarafından seçilen optimum gecikme uzunluğunu göstermektedir.

VAR modelinin tahmini tamamlandıktan sonra, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini daha sağlam biçimde ortaya koyabilmek amacıyla Toda-Yamamoto (1995) yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yöntem, serilerin bütünleşme derecelerini göz önünde bulundurarak, geleneksel Granger nedensellik testine kıyasla daha güvenilir sonuçlar üretmektedir. Toda-Yamamoto testi, VAR modeline serilerin maksimum entegre derecesi kadar ek gecikme dahil edilmesi ve sadece orijinal gecikmeler üzerinden Wald testi uygulanması esasına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, seriler I(1) olsa dahi Wald istatistiklerinin standart dağılım özelliklerini korumasına olanak tanımaktadır. Aşağıda bu yöntemin uygulama detayları sunulmaktadır.

4.3. Nedensellik Analizi

Testin hipotezleri şunlardır:

H₀: MUR değişkeni FLFPR değişkeninin nedeni değildir.

H₁: FLFPR değişkeni MUR değişkeninin nedenidir.

Tablo 3. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi (Wald Testi Sonuçları)

Bağımlı Değişken	Hariç Tutulan	Ki-kare	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
MUR	FLFPR	20.393	5	0.0011	H ₀ reddedildi (Nedensel ilişki var)
FLFPR	MUR	6.622	5	0.2503	H ₀ reddedilemedi (Nedensellik yok)

Sonuçlara göre, kadınların işgücüne katılım oranı (FLFPR), erkek işsizliği (MUR) üzerinde anlamlı ve nedensel bir etkiye sahiptir. Ancak tersi yönde bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Bu bulgu, kadınların işgücüne katılımındaki artışların erkek işsizliği üzerinde belirleyici olduğunu, ancak erkek işsizliğindeki değişimlerin kadın işgücüne katılımını anlamlı biçimde etkilemediğini göstermektedir.

Kadın işgücüne katılım oranının erkek işsizliği üzerinde anlamlı bir etkisi bulunurken, erkek işsizliğinin kadın işgücüne katılım oranı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir ($p>0,05$). Bu nedenle MUR→FLFPR yönündeki nedensellik hipotezi reddedilememiştir.

5. Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye'de 2004-2024 dönemine ait panel veri seti kullanılarak kadınların işgücüne katılım oranı (FLFPR) ile erkek işsizlik oranı (MUR) arasındaki nedensellik ilişkisi analiz edilmiştir. LLC, IPS, ADF-Fisher ve PP-Fisher birim kök testlerine göre her iki değişkenin de düzeyde durağan olduğu tespit edilmiştir. Gecikme uzunluğu kriterleri doğrultusunda oluşturulan VAR(5) modeli çerçevesinde Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, FLFPR değişkeni MUR değişkeninin nedensel bir belirleyicisi olup, bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ancak MUR'nin FLFPR üzerinde anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir. Bu durum, kadınların işgücüne katılımında meydana gelen değişimlerin erkek işsizliği üzerinde etkili olabileceğini, fakat erkek işsizliğindeki dalgalanmaların kadınların işgücüne katılım kararlarını etkilemediğini ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, bazı çevrelerde dile getirilen “kadınların işgücü piyasasına dâhil olması erkek istihdamını olumsuz etkiliyor” görüşünü veri temelli olarak destekler niteliktedir. Ancak, bu durumun kadın istihdamına yönelik pozitif ayrımcılığı engellemek için gerekçe oluşturamayacağı açıkça ifade edilmelidir. Zira Türkiye’de kadın istihdam oranı hâlen OECD ortalamasının çok altındadır ve bu durum, kadınların ekonomik özerkliği kadar toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da ciddi bir sorun teşkil etmektedir.

Bu bağlamda, aşağıdaki politika önerileri hem cinsiyet temelli işgücü dengesizliklerini azaltmak hem de daha kapsayıcı bir istihdam yapısı oluşturmak açısından önem arz etmektedir:

1. **Kadın dostu istihdam politikaları:** Esnek çalışma saatleri, uzaktan çalışma imkânları, doğum sonrası iş güvencesi gibi uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır. Kadınların iş hayatına geri dönüşünü destekleyen politikalar geliştirilmelidir.
2. **Bakım hizmetlerinin kurumsallaştırılması:** Kreş, yaşlı bakım merkezleri ve aile destek hizmetlerinin artırılması, bakım emeğinin kadınlar üzerinde yoğunlaşmasını azaltacaktır. Bu da kadınların işgücüne kesintisiz katılımını mümkün kılacaktır.
3. **Eğitim ve beceri geliştirme programları:** Kadınların dijital, teknik ve yeşil becerilerle donatılması, onları geleceğin iş gücü piyasasında daha rekabetçi kılacaktır. Mesleki eğitim programları ve kadın girişimciliğini teşvik eden finansal destekler bu bağlamda stratejik öneme sahiptir.
4. **Bölgesel ve sektörel işgücü politikaları:** Erkek işsizliğinin yüksek olduğu sektör ve bölgelerde kamu destekli istihdam programları geliştirilmeli; sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinde cinsiyet dengesi gözetilerek istihdam teşvikleri sunulmalıdır.
5. **Veri temelli izleme sistemleri:** Kadın ve erkek istihdamı, işsizliği ve gelir dağılımı gibi göstergeler, mikro-veri düzeyinde izlenmeli ve politika müdahaleleri bu verilere göre dinamik şekilde güncellenmelidir.

Sonuç olarak, kadınların işgücüne katılımındaki artışın erkek işsizliği üzerindeki potansiyel etkileri dikkate alınmakla birlikte, bu durum cinsiyet temelli eşitsizliklerin giderilmesi için yürütülen çabaların önünde bir engel teşkil etmemelidir. Tam aksine, kadın istihdamını destekleyici önlemlerle birlikte, erkek işsizliğini azaltıcı bütüncül politikaların birlikte tasarlandığı bir istihdam mimarisi inşa edilmelidir. Bu sayede hem toplumsal eşitlik güçlendirilecek hem de sürdürülebilir ekonomik büyüme için gerekli olan üretken işgücü potansiyeli daha etkin kullanılabilir.

Kaynakça

- Abraham, A. Y., Ohemeng, F. N. A., & Ohemeng, W. (2017). Female labour force participation: Evidence from Ghana. *International Journal of Social Economics*, 44(11), 1489-1505, <https://doi.org/10.1108/IJSE-06-2015-0159>
- Akça, H., & Ela, M. (2012). Türkiye’de eğitim, doğurganlık ve işsizlik ilişkisinin analizi. *Maliye Dergisi*, 163, 223-242.
- Akdemir, S., Özaktas, F. D., & Aksoy, N. (2019). Türkiye’de ve seçilmiş ülkelerde kadının işgücü piyasasındaki yeri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (43), 184-202, <https://doi.org/10.17498/kdeniz.535058>
- Akhtar, R., Masud, M. M., & Rana, M. S. (2020). Labour force participation and nature of employment among women in Selangor, Malaysia. *Environment and Urbanization ASIA*, 11(1), 123-139.
- Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N., & Çevis, İ. (2019). Türkiye’de kadın istihdamı ve etkileyen faktörler. *Journal of Management and Economics Research*, 17(3), 146-163, <https://doi.org/10.11611/yead.594124>
- Aldan, A., & Öztürk, S. (2020). Kadın işgücüne katılımında artışın belirleyicileri: Kuşak etkisinin ayrıştırılması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 21(2), 141-156.
- Altuzarra, A., Gálvez-Gálvez, C., & González-Flores, A. (2021). Is gender inequality a barrier to economic growth? A panel data analysis of developing countries. *Sustainability*, 13(1), 367, <https://doi.org/10.3390/su13010367>
- Belloc, N. B. (1950). Labor-force participation and employment opportunities for women. *Journal of the American Statistical Association*, 45(251), 400-410. <https://doi.org/10.2307/2280295>
- Berber, M., & Eser, B. Y. (2008). Türkiye’de kadın istihdamı: Ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 10(2), 1-16.
- Bozkaya, G. (2014). Kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörler: Türkiye üzerine bir analiz. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 69-89.
- Bradshaw S., Castellino J., & Diop B. (2017). Women’s role in economic development: overcoming the constraints. H. Besada, L. McMillan Polonenko & M. Agarwal (Eds.), *Did the millennium development goals work?: Meeting future challenges with past lessons* (191-216). Bristol University Press.
- Çatalbaş, G. K. (2015). Kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörlerin belirlenmesi: Panel veri yaklaşımı. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(10), 249-280.
- Choudhry, M. T., & Elhorst, P. (2018). Female labour force participation and economic development. *International Journal of Manpower*, 39(7), 896-912.
- Çiğdem, G., Çelik, B. S., & İmre, S. (2023). Kadınların işgücüne katılım oranı-iktisadi büyüme ilişkisi: Türkiye’den ampirik kanıtlar. *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 3(1), 99-119.
- Çakmak, F. (2021). *Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını etkileyen sosyoekonomik faktörler*. Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deshpande, A., & Singh, J. (2021). Dropping out, being pushed out or can't get in? Decoding declining labour force participation of Indian women. IZA Discussion Paper No. 14639, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3905074>
- Doğan, B. B., & Kaya, M. (2014). TRC2 bölgesinde kadın istihdamı sorunları ve çözüm önerileri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 4(2), 91-106.
- Dücan, E., & Polat, M. A. (2017). Kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi: OECD ülkeleri için panel veri analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 155-170.
- Er, Ş. (2013). Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranını etkileyen faktörlerin bölgesel analizi. *Öneri Dergisi*, 10(40), 35-44.
- Eren, A. A. (2021). Malthus ve Marx’da nüfus, istihdam ve suç: 2011 sonrası Türkiye’ye gelen göçmenlerin ekonomik etkileri. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 23-36.
- Gámez, A. E., & Angeles, M. (2021). Women’s participation in the labor market. W. Leal Filho, W., A. Marisa Azul, L. Brandli, A. Lange Salvia & T. Wall (Eds), *Gender equality*. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95687-9_3
- Halaçlı, B., & Karaalp Orhan, H. S. (2022). Cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği: işveren yönlü bir analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (61), 65-90.
- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(03\)00092-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(03)00092-7)

- Işık, E. (2021). Kadın emeği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği. M. Narin & G. Dinçer (Ed.), *Dünyada ve Türkiye’de çalışma hayatı, istihdam ve işsizlik* (187-210). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Işık, E. (2022). Sexual harassment: An analysis on the basis of labor market discrimination theories. S. T. Jamal, F. H. Dikmen & A. M. Köktaş (Eds.), *Economic, social and business issues: Evidence from developing world* (285-296). IJOPEC Publication Ltd.
- Kabeer, N. (2021). Gender equality, inclusive growth, and labour markets. *Women’s economic empowerment* (13-48). Routledge.
- Karaca, D. A., & Taşseven, Ö. (2022). Türkiye’nin kadın istihdamı ve işgücü istatistiklerinin incelenmesi. *Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS)*, 8.
- Karlılar, S., & Kırıl, G. (2019). Kadın işgücüne katılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Ülke grupları için panel veri analizi. *Third Sector Social Economic Review*, 54(2), 935-948.
- Kasa, H., & Alptekin, V. (2015). Türkiye’ de kadın işgücünün büyüme etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 18(1), 1-24.
- Kızılgöl, Ö. A. (2012). Kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri: ekonometrik bir analiz. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1), 88-101.
- Klasen, S., Le, T. T. N., Pieters, J., & Santos Silva, M. (2020). What drives female labour force participation? Comparable micro-level evidence from eight developing and emerging economies. *The Journal of Development Studies*, 57(3), 417-442, <https://doi.org/10.1080/00220388.2020.1790533>
- Levin, A., Lin, C.-F., & Chu, C.-S. J. (2002). Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics*, 108(1), 1-24. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(01\)00098-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(01)00098-7)
- Mammen, K., & Paxson, C. (2000). Women's work and economic development. *Journal of Economic Perspectives*, 14(4), 141-164.
- Ngoa, G. B. N., & Song, J. S. (2021). Female participation in African labor markets: The role of information and communication technologies. *Telecommunications Policy*, 45(9), 102174. <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2021.102174>.
- Özer, M., & Biçerli, K. (2003). Türkiye’de kadın işgücünün panel veri analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 55-85.
- Sancar, C., & Atay Polat, M. (2021). Kentleşme, işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkileri: Türkiye’nin düzey 2 bölgeleri için bir uygulama. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 13(24), 23-36.
- Sar, E. (2021). Çalışma hayatında kadın istihdamı ve Türkiye’de yansımaları. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 20-40.
- Schultz, T. P. (1990). Women's changing participation in the labor force: a world perspective. *Economic Development and Cultural Change*, 38(3), 457-488.
- Sertçelik, Ş. (2021). Kadınların işgücüne katılım oranının belirleyicileri: Türkiye için yapısal kırılmalı zaman serisi analizi. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 4(2), 91-102.
- Talaş, E., & Çakmak, F. (2014). Türkiye’de kadınların işgücüne katılımlarının kohort analizi. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, (18), 18-34.
- Tchamy, V. S., Somé, J., & Asongu, S. A. (2023). The African continental free trade area and financial development for female labour force participation in Africa. *Forum for Social Economics*, 54(2) 189-205. <https://doi.org/10.1080/07360932.2023.2297169>
- Toda, H. Y., & Yamamoto, T. (1995). Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal of Econometrics*, 66(1-2), 225-250. [https://doi.org/10.1016/0304-4076\(94\)01616-8](https://doi.org/10.1016/0304-4076(94)01616-8)
- Winkler, A. E. (2022). *Women’s labor force participation*. IZA World of Labor, Institute of Labor Economics (IZA), pp. 289-289.
- Yılmaz, M., & Zoğal, Y. (2015). Kadının işgücüne katılımının tarihsel gelişimi ve kadın istihdamını etkileyen faktörler: Türkiye ve Avrupa örneği. *Econ World*, 20, 1-25.
- Zeren, F., & Savrul, B. K. (2018). Kadınların işgücüne katılım oranı, ekonomik büyüme, işsizlik oranı ve kentleşme oranı arasındaki saklı koentegrasyon ilişkisinin araştırılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 87-103.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Sinem Gözde BEŞBALLI (%100)

Conflict of Interest: None

Funding: None

Ethical Approval: None

Author Contributions: Sinem Gözde BEŞBALLI (100%)

Does Female Labor Force Participation Lead to Male Unemployment?

Sinem Gözde Beşballı

Extended Abstract

This study investigates the dynamic and causal relationship between female labor force participation (FLFPR) and male unemployment rates (MUR) across 26 NUTS-2 regions in Turkey during the period from 2004 to 2024. The motivation for the study arises from the ongoing discourse regarding the interaction between gender-specific labor market indicators and macroeconomic stability in developing countries. Turkey particularly presents a unique case with its historically low female labor force participation rates and persistently high male unemployment in certain regions. given this background, this study aims to uncover whether an increase in female labor force participation contributes to male unemployment, or vice versa, using advanced time series econometric techniques suited for panel data.

To accomplish this, the study employs a robust methodological framework grounded in panel data econometrics. Data on FLFPR and MUR were obtained from the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT), encompassing a balanced panel of 26 regions over a 21-year period. Prior to analyzing the causality relationship, the stationarity of the panel series was examined using a suite of panel unit root tests, including the LLC, IPS, ADF-Fisher, and PP-Fisher tests. The results indicate that both FLFPR and MUR series are at stationary levels, allowing the analyses to proceed without differencing, thereby preserving the integrity of the original data.

After confirming the stationarity, the appropriate lag length for the Vector Autoregressive (VAR) model was determined using multiple information criteria: the Akaike Information Criterion (AIC), Schwarz Criterion (SC), Hannan-Quinn Criterion (HQ), and the Likelihood Ratio (LR) tests. Most criteria consistently suggested an optimal lag length of 5. Based on this, a VAR(5) model was estimated, which accounts for the interdependencies and time-lagged relationships between the two variables.

To test the direction and presence of causality between LFPRW and UNEMPM, the study adopts the Toda-Yamamoto (1995) causality testing approach. This method allows for causality testing at levels regardless of the integration properties of the individual series by augmenting the VAR with additional lags corresponding to the maximal order of integration. Then, the Wald tests are applied to the original lags of the system to test for Granger causality. This approach ensures robust inference while mitigating the risks associated with misspecification due to unit roots.

The Toda-Yamamoto test results reveal a unidirectional Granger causality running from female labor force participation to male unemployment, significant at the 5% level. This suggests that increases in FLFPR may exert short-term upward pressure on male unemployment rates. Conversely, the reverse causality from male unemployment to female participation was not statistically significant, implying that variations in male unemployment do not significantly influence female participation in the labor market within the given period.

This finding may be interpreted through the lens of substitution and crowding-out effects in segmented labor markets. Particularly in regions where employment opportunities are limited and labor demand is inelastic, the entry of women into the labor force may temporarily displace male workers, especially in occupations characterized by low skill requirements and high informality. However, this interpretation requires caution. The evidence does not imply that female employment should be restricted; rather, it indicates the necessity for labor market reforms that accommodate growing female participation without exacerbating male unemployment.

In examining the regional heterogeneity of the observed relationship, descriptive analysis revealed that regions with historically higher female labor force participation, such as Istanbul, Ankara, and the Aegean region, did not experience proportionately higher male unemployment, suggesting that structural economic differences and sectoral labor demand play a mediating role. In contrast, in Eastern and Southeastern Anatolia, where both female labor force participation and labor market formalization are relatively low, even minor shifts in participation levels can lead to observable shifts in male employment outcomes. This highlights the role of institutional and cultural factors in shaping the dynamics of gendered labor market outcomes.

From a policy perspective, these findings call for a more inclusive and gender-sensitive labor market strategy. While the short-run substitution effect identified in this study may raise concerns, it should not be misconstrued as a structural trade-off between male and female employment. Rather, it underlines the need to expand the capacity of the labor market, particularly in sectors with the potential for inclusive growth, such as care services, education, and public health, which tend to absorb more female labor.

Several structural barriers continue to hinder women's full participation in Turkey's labor market. These include limited access to affordable childcare services, rigid work schedules that are incompatible with family responsibilities, persistent occupational segregation, and insufficient representation of women in high-wage sectors. Addressing these challenges requires targeted interventions:

- **Expansion of childcare infrastructure:** Public investment in daycare centers and after-school programs would relieve care burdens on women and allow for more consistent workforce engagement.
- **Promotion of flexible work arrangements:** Legal and institutional support for part-time work, remote work, and job-sharing arrangements can help women, particularly mothers, maintain their economic activity.
- **Vocational and technical education for women:** Expanding access to non-traditional training programs in STEM and high-demand sectors can help reduce horizontal segregation.
- **Active labor market policies:** Programs that match job seekers with vacancies, provide on-the-job training, or subsidize employers to hire women can enhance labor market integration.

Moreover, macroeconomic policy must also support aggregate demand to ensure that the increasing labor supply is met with sufficient job creation. Fiscal and monetary coordination that prioritizes employment-intensive growth, especially in lagging regions, can reduce the frictional and structural mismatches observed in Turkey's labor market.

In conclusion, this study provides novel empirical evidence on the causal dynamics between female labor force participation and male unemployment in Turkey. While a substitution effect is identified in the short run, the broader implication is the need for coordinated and gender-equitable labor market reforms. Gender equality in employment should not be viewed as a zero-sum game but rather as a pathway toward resilient and inclusive economic development. The findings reinforce the imperative of integrating gender perspectives into labor market policies and economic planning to achieve sustainable development goals.

This research contributes to the existing literature in several ways. First, it provides panel data evidence for a middle-income country over an extended period, thus enriching the empirical foundation for gender-labor dynamics in non-OECD contexts. Second, by employing a rigorous and updated econometric methodology, it strengthens the robustness and credibility of the findings. Finally, it offers actionable insights for policymakers aiming to reconcile employment growth with gender equity.

Future research could extend this analysis by incorporating other variables such as wage differentials, sectoral employment trends, informality rates, and educational attainment levels. Moreover, a more granular investigation into regional labor market structures could yield additional insights into why substitution effects manifest differently across geographic and socio-economic contexts.

In sum, the path toward inclusive labor markets in Turkey necessitates not only increasing women's participation but doing so in a way that strengthens, rather than destabilizes, existing employment structures. Through strategic policy design and a commitment to gender equity, the Turkish labor market can evolve toward a model that is both efficient and just.